

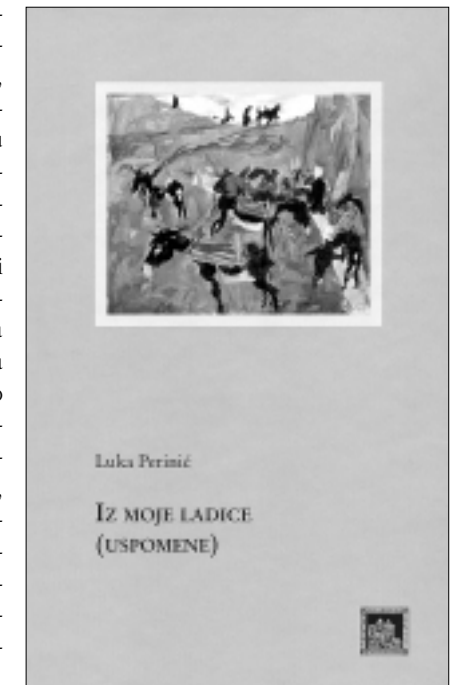
Luka PERINIĆ, *Iz moje ladice. Uspomene*, HKD sv. Jeronima, Biblioteka Kontinuitet, sv. 2, Zagreb, 2009., 330 str.

Dok je Luka Perinić (1906.—1999.) tijekom 1995. i 1996. u časopisu *Marulić* pod naslovom »Iz moje ladice« objavljivao svoje uspomene na temelju osobnih zabilješki, bio je jedan od rijetkih, ako ne i jedini, preživjeli sudionik Hrvatskoga katoličkog pokreta. Oni koji su znali nešto o tom gibanju među hrvatskim katolicima u prvoj polovici 20. stoljeća rado su iščitavali sjećanja jednoga od rijetkih živućih sudionika, a oni koji su ga poznavali, gledali su u njemu istinskog predstavnika zaboravljenog vremena.

Nedavno je redakcija svetojeronimskih izdanja odlučila u znak zahvalnosti autoru objaviti sve te priloge »iz ladice« kao knjigu. Uvjereni da će Perinićevi zapisi »naći i na zanimanje povjesničara, sociologa i drugih znanstvenika« (str. 8), članovi uredništva odlučili su opremiti knjigu kazalom osobnih imena te pišćevom (auto)biografijom s popisom objavljenih djela. Priređivači su uvrstili i »Redakcijsku napomenu o tekstovima«, u kojoj su objasnili zašto se nisu držali redosljeda Perinićevih priloga onako kako su objavljivani u *Maruliću*, nego ih svrstali u logičan slijed. U prvom odjeljku »Prilozi za povijest Katoličkog pokreta u Hrvatskoj« uvršteni su oni Perinićevi prilozi »iz ladice« koji se mogu svrstati u povijesni opis razvoja Hrvatskoga katoličkog pokreta i nekih osoba (nadbiskup Ivan Evadelist Šarić) i institucija (»Pax Romana«) s kojima je taj pokret bio osobito povezan. U »Skice portreta glazbenika, književnika i slikara« uvršteni su Perinićevi duži ili kraći zapisi o osobnim vezama, susretima, uspomnama i slično o nekim istaknutim imenima hrvatske kulturne prošlosti. Takvi Perinićevi zapisi o drugim osobama razvrstani su kronološki u odjeljke »Uoči i za vrijeme Drugog svjetskog rata« i »Prijelomna 1945. i dalje«.

Hrvatski katolički pokret gibanje je među hrvatskom mladeži koje je pokrenuo krčki biskup Antun Mahnić, podrijetlom Slovenac i čovjek koji je vodio sličan pokret prije nego je došao u Hrvatsku, a koji je počivao na katoličkim, nacionalnim i demokratskim osnovama. Pokret je započeo osnivanjem prvoga društva pod imenom *Hrvatska* u Beču 1903., koje je pokrenulo i list *Luć* (1905.), zatim društva *Domagoj* u Zagrebu (1906.), poslije kojega je uslijedilo bujanje đačkih, gimnazijskih i sveučilišnih društava u svim hrvatskim zemljama. Nakon prvotnoga zanosa i plodnog razvitka, pokret je u drukčijim političkim prilikama (tijekom Prvoga svjetskog rata i u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca) upao u poteškoće i doživio rascjep. Ti unutarnji lomovi nisu isticali u Perinićevim sjećanjima, vjerojatno i zbog toga što je u svoje vrijeme bio uvjeren u ispravnost svoje grupacije, a poslije im nije pridavao osobitu važnost.

Hvaranin Luka Perinić stupio je u društvo *Domagoj* još kao gimnazijalac 1921. u

Dubrovniku, bio je aktivan u uređivanju raznih listova, pisao je i priče. Radio je kao činovnik u raznim socijalnim ustanovama. Tako je u Banovini Hrvatskoj bio zaposlen u Odjelu za socijalnu politiku, a u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u Ministarstvu zdravstva, Odjel za socijalnu skrb te u nekim drugim ministarstvima. Više je nego zanimljiva njegova priča kako je nakon dolaska komunističke vlade u Ministarstvu socijalne politike te kako ga je potpredsjednik vlade Rade Pribičević angažirao oko logora Samobor.

Perinićeva «ladica» nije uvijek pouzdana kada je riječ o Hrvatskom katoličkom pokretu jer je informacije iz nje morao popunjivati kasnijim sjećanjima, a ona su, to je razvidno, bila pod jakim utjecajima akumuliranoga iskustva i afirmativnoga pristupa. Perinićevo sudjelovanje u organizaciji katoličke inteligencije «Pax Romana» poslužilo mu je za podsjećanje da su i oni u Katoličkom pokretu sudjelovali u međunarodnim organizacijama. To je bilo još u vrijeme komunizma. Ne znamo je li Perinić bio svjestan da je Komunistička partija imala svoje ljude iz Hrvatske preko kojih su pratili rad te organizacije. Vjerojatno nije.

Na koncu se može još napomenuti da su format i oprema knjige slični knjigama iz niza *Hrvatska katolička baština 20. stoljeća* koji izdaje Glas koncila, a uređuje Božidar Petrač. Možda to i nije loše, jer je djelo Luke Perinića također dio te katoličke baštine.

• Jure KRIŠTO

Andrej RAHTEN, Izidor Cankar. Diplomati dveh Jugoslavij / A Diplomat of Two Yugoslavias, Mengeš: Center za evropsko prihodnost, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Akademije znanosti in umetnosti 2009 (Zbirka Studia diplomatica Slovenica. Personae, 2)

V slovenski umetnostni zgodovini ima Izidor Cankar (1886-1958) prav posebno mesto. Kot prvega profesorju umetnostne zgodovine na ljubljanski univerzi in s tem tudi utemeljitelju študija te vede v Sloveniji mu je v »generaciji 1886« (poleg njega sta bila istega leta rojena še France Stele in Vojeslav Mole) vsaj neformalno pripadlo prvo mesto med »očeti« slovenske umetnostne zgodovine. Lahko bi rekli, da v marsičem tudi upravičeno, saj je bil — kot prodoren um in izjemen organizator — tudi ustanovitelj stanovskega društva (današnje Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo) in osrednje znanstvene revije s tega področja (*Zbornik za umetnostno zgodovino*). Seveda je treba poudariti, da trije pripadniki generacije 1886 niso bili prvi šolani umetnostni zgodovinarji na Slovenskem, saj moramo omeniti vsaj še starejša Josipa Mantuanija in Avguščina Stegenska, pa tudi po drugi svetovni vojni je imel na nadaljnji razvoj stroke bistveno večji vpliv France Stele. A prav Cankarjevo vsestransko udejstvovanje znotraj umetnostne zgodovine (ima glavne zasluge tudi za gradnjo Moderne galerije!) ga v obdobju med obema vojnama postavlja visoko na prvo mesto.

Do sedaj smo se morali pri študiju njegove osebe in dela zanesti predvsem na krajše in daljše zapise v periodiki (npr. Stele v *Zborniku za umetnostno zgodovino* leta 1957) in leksiki ter na izsledke posameznih študij o njem, nastalih npr. ob simpoziju Društva za estetiko leta 1985 (*Sodobnost*, 1986). V zadnjih letih pa se je Tomaž Brejz z dvema daljšima člankoma (*Umetnostna*

kronika, 2006, 2008) in s prihajajočo monografijo končno lotil natančne analize Cankarjevega umetnostnozgodovinskega dela v širšem evropskem kontekstu. O Cankarjevem zasebnem življenju smo nekaj lahko izvedeli iz knjige spominov njegovega mlajšega brata Franca (*Žlahta*, 1971), pred letom pa tu in tam tudi v družinski kroniki Angelelike Hribar (*Rodbinska kronika Dragotina Hribarja in Evgenije Šumi*, Ljubljana 2008).

Zgodovinar Andrej Rahten, ki se je že v preteklosti posvečal žanru politične biografije, pa tudi sicer se poglobljeno ukvarja s problemi politične zgodovine ob koncu habsburške monografije in med obema vojnama, je pred nekaj leti postal pozoren na spomine Franka Starmana, ki je v Ottawi s Cankarjem delal na poslaništvu. Dodatna natančna raziskava obstoječe arhivske dokumentacije, predvsem dobro ohranjene korespondence, pa tudi številni objavljeni drobci raznih biografij sodobnikov in dosežanje raziskave politične zgodovine obdobja med obema vojnama, so Rahtenu omogočili, da je napisal zanimivo monografijo o

človeku, ki je pomembno zaznamoval ne samo slovensko umetnostno zgodovino, ampak tudi politično, kulturno in znanstveno življenje prve polovice 20. stoletja v Sloveniji.

Monografija sledi življenjski poti Izidora Cankarja od rojstnega Šida, tipičnega avstroogrškega podeželskega mesta, kjer so živeli Hrvati in Srbi, Rusini, Slovaki, Nemci in Madžari, pa tudi nekaj Slovencev, ki so — tako kot Cankarjev oče z Vrhnike — prišli iskat delo na vzhod. Izidor je večino zgodnje mladosti preživel pri teti, materini sestri Karolini, kjer se je dobro naučil nemškega jezika. Mati in teta sta bili namreč iz premožnejše nemške družine in ker je Cankarjev oče, sicer sprva zelo uspešen kot krojač, zaradi kvartopirstva bankrotiral, je za Izidorja kot prvorojenca večinoma skrbela teta. Pri enajstih letih je Izidor odšel v Ljubljano, kjer je bil kmalu sprejet v Alojzijevišče, semenišče za dijake iz revnih družin. Zanj se je zavzel prelat Andrej Kalan, ki je v nadarjenem Cankarju videl celo kandidata za naslednika Janeza Evangelista Kreka, torej osebo, ki bi prevzela vodenje Slovenske ljudske stranke. Kljub nekaterim lastnim dvomom in celo nasprotovanju nekaterih Kalanovih kolegov, se je Izidor Cankar odločil za duhovniški poklic in leta 1907 bral novo mašo v Gibarcu pri rodnem Šidu. Med leti 1909 in 1913 se je posvetil študiju, sprva estetike na znani katoliški univerzi v belgijskem Leuvenu, nato pa umetnostne zgodovine na Dunaju. Po vrnitvi v Ljubljano je leta 1914 prevzel urednikovanje revije *Dom in svet*, ob koncu vojne pa je bil zelo aktiven tudi na političnem področju, saj je bil ena glavnih oseb v slovensko-hrvaško-srbskih dogovarjanjih o politični prihodnosti južnoslovenskih dežel. Kljub veliki energiji, ki jo je vložil v to delo, se je — za nekatere presenettljivo — leta 1919 odločil za umik iz politike in spomladi leta 1920 postal docent za umetnostno zgodovino na novoustanovljeni ljubljanski univerzi. Kot je nekoč sam dejal menda zato, ker v politiki — po uspešnem

